

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «СІЛІ ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF SILI v. UKRAINE)**

(Заява № 42903/14)

РІШЕННЯ

Ст. 3 (матеріальний аспект) • Таке, що принижує гідність, поводження • Неналежні побутові умови тримання у виправній колонії

*У текст рішення 19 серпня 2021 року було внесено
зміни відповідно до Правила 81 Регламенту Суду*

СТРАСБУРГ

08 липня 2021 року

ОСТАТОЧНЕ

08.10.2021

*Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44
Конвенції. Його текст може підлягати редакційним виправленням.*

У справі «Сілі проти України»

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Сіофра О'Лірі (*Síofra O'Leary*), Голова,

Мартіньш Мітс (*Mārtiņš Mīts*),

Ганна Юдківська (*Ganna Yudkivska*),

Лятіф Гусейнов (*Lətif Hüseynov*),

Йован Ілієвський (*Jovan Ilievski*),

Ладо Чантурія (*Lado Chanturia*),

Арнфінн Бордсен (*Arnfinn Bårdsen*), судді,

та Віктор Соловейчик (*Victor Soloveytchik*), Секретар секції,

З огляду на:

заяву (№ 42903/14), яку 20 травня 2014 року подав до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянин України, пан Микола Євдокимович Сілі (далі – заявник);

рішення повідомити Уряд України (далі – Уряд) про скарги на умови тримання заявника у Роменській виправній колонії № 56 та відсутність у нього можливості отримати пенсію по інвалідності під час відбування покарання, а також визнати решту скарг у заяві неприйнятними;

зауваження сторін;

після обговорення за зачиненими дверима 08 червня 2021 року постановляє таке рішення, що було ухвалено у той день:

ВСТУП

1. Справа стосується побутових умов тримання заявника у Роменській виправній колонії № 56 (стаття 3 Конвенції) та його невдалих спроб отримати пенсію по інвалідності під час відбування покарання (стаття 1 Першого протоколу до Конвенції).

ФАКТИ

2. Заявник народився в 1958 році і відбуває покарання у виді довічного позбавлення волі. Після отримання правової допомоги заявника представляли пан М. Тарахкало та пані А. Козьменко, юристи, які практикують у м. Київ.

3. Уряд представляв його Уповноважений, пан І. Ліщина.

4. Факти справи, надані сторонами, можуть бути узагальнені таким чином.

I. УМОВИ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ У РОМЕНСЬКІЙ ВИПРАВНІЙ КОЛОНІЇ № 56

5. Заявник відбував покарання у виді довічного позбавлення волі у Роменській виправній колонії № 56: з 14 березня 2009 року до 02 вересня 2011 року, з 22 грудня 2011 року до 04 травня 2014 року, з 24 липня 2014 року до 14 березня 2016 року, з 04 червня до 14 вересня 2016 року, з 04 липня до 04 серпня 2018 року, з 14 вересня до 04 жовтня 2018 року та з 24 грудня 2018 року до 14 вересня 2019 року. У проміжні періоди заявник тримався під вартою в інших установах, вочевидь, для спрощення його участі в триваючих кримінальних провадженнях.

A. Версія заявника

6. Заявника щотижня переводили до іншої камери. Протягом усього періоду його перебування у Роменській виправній колонії № 56 він тримався майже у кожній камері сектору максимального рівня безпеки (а саме – у камерах № 1 – 7 та 11 – 20 корпусу № 1 і камерах № 4 – 10 та 19 – 25 корпусу № 2). Камери були переповнені і часто у них проживали четверо засуджених, хоча вони були розраховані на двох осіб. Вони були обладнані вкрай незручними двоярусними ліжками. Заявник зазначив, зокрема, що проживав у камері ще з трьома засудженими: з 17 червня до 02 вересня 2011 року, з 20 серпня 2013 року до 04 травня 2014 року та з 24 грудня 2018 року до 08 січня 2019 року. Він вказав імена цих засуджених і номери камер.

7. У камерах була відсутня штучна або природна вентиляція, тому заявник піддавався пасивному палінню співкамерників. У камері було дуже волого, а стіни були вкриті цвілью. Крім того, у зимовий період було надзвичайно холодно, а у літній – нестерпно спекотно. Туалет відокремлювався від житлової зони лише низькою перегородкою. Він не був обладнаний сантехнічними колінами для запобігання розповсюдженню неприємних запахів, тому в повітрі постійно був сморід. Гігієнічні засоби першої необхідності ув'язненим не видавалися, окрім 200 г мила на місяць, чого було явно недостатньо. Заявник отримував доступ до душової кімнати кожні два тижні. Виправна колонія була заражена щурами. Харчування було недостатнім і несмачним. Свіжі фрукти не надавалися.

8. Після скарг заявника до прокуратури на неналежні умови тримання під вартою у січні 2019 року його перевели з камери, в якій палять та в якій розміщувалося четверо ув'язнених, у камеру, де не палять та в якій розміщувалося двоє ув'язнених. Він залишався у цій камері до 14 вересня 2019 року (див. пункт 5).

9. У жовтні 2019 року один із засуджених, з яким заявник неодноразово проживав в одній камері, звертався до прокуратури та судів зі скаргами, зокрема, на постійний сморід у камерах у зв'язку з неналежною сантехнікою. Заявник надав Суду копію акта прокурора місцевої прокуратури від 07 лютого 2020 року, складеного за результатами перевірки дев'яти різних камер у корпусі № 2 сектору максимального рівня безпеки у відповідь на згадану скаргу. Прокурор вважав неможливим візуально встановити, чи були туалети оснащені сантехнічними колінами для запобігання неприємних запахів. Як видно на доданих до цього акта фотографіях туалет був відокремлений від житлової зони перегородкою, яка була заввишки близько одного метра.

10. Заявник також подав копію ухвали Роменського міськрайонного суду від 03 березня 2020 року, якою ця скарга була частково задоволена. Суддя постановив, що адміністрація виправної колонії не спростувала твердження заявника про неприємний запах, і зобов'язав її встановити належні сантехнічні коліна, аби запобігти поширенню запахів стічних вод у камерах.

В. Версія Уряду

11. Заявник тримався у камері № 1 корпусу № 2. Її площа складала 8,2 кв. м і вона була розрахована на двох ув'язнених. Туалет був відокремлений від житлової зони суцільною перегородкою. Харчування відповідало чинним нормам законодавства. Зокрема, ув'язнені отримували триразове харчування, а якість їжі перевірялася перед кожним прийомом. Крім того, щотижня ув'язнені мали доступ до душових і пральних приміщень, їхня постільна білизна змінювалася, а ув'язнених забезпечували милом та миючими засобами.

12. Заявник не подавав скарг до адміністрації виправної колонії. Хоча він дійсно один раз поскаржився на умови тримання до прокуратури, пізніше він відмовився від цієї скарги.

II. ПРАВО НА ПРИЗНАЧЕННЯ ПЕНСІЇ ПО ІНВАЛІДНОСТІ

А. Події, що передували справі

13. У 1987 році внаслідок травми заявник втратив зір на праве око. Незабаром після цього йому було видано медичну довідку, що його захворювання зумовило інвалідність третьої групи (найлегшу). Ця довідка була дійсною протягом обмеженого періоду часу і заявник не звертався за продовженням строку її дії. Він також не подавав заяву про призначення пенсії по інвалідності до поміщення під варту (до 2004 року).

В. Спроби заявника отримати пенсію по інвалідності під час перебування у виправній колонії

14. Згідно з твердженнями заявника починаючи з 2004 року він регулярно звертався до адміністрації установ стосовно організації його огляду медико-соціальною експертною комісією (органом, компетентним видавати довідки про інвалідність) та надання йому допомоги в оформленні документів щодо визнання його права на пенсію по інвалідності. Хоча такий огляд був зрештою проведений у 2016 році, як стверджується, заявник не отримав допомоги в оформленні його права на пенсію по інвалідності.

15. Уряд стверджував, що заявник не звертався стосовно подання заяви про призначення пенсії по інвалідності і клопотав про проведення огляду лише у 2016 році.

16. Уряд надав Суду копію довідки, виданої Роменською виправною колонією № 56, стосовно усіх звернень та клопотань, поданих заявником до адміністрації протягом усього періоду тримання його під вартою у цій установі. Як зазначається у цьому документі, 28 листопада 2012 року він звернувся із заявою та отримав роз'яснення щодо порядку оформлення пенсії по інвалідності за статтею 122 Кримінально-виконавчого кодексу України.

17. 13 червня 2016 року місцева медико-соціальна експертна комісія вперше оглянула заявника у виправній колонії. Він був визнаний особою з інвалідністю третьої групи по зору. Довідка про інвалідність діяла до 01 липня 2018 року, після чого вимагалось проведення повторного огляду.

18. 24 червня 2016 року комісія направила виписку з акта до територіального управління Пенсійного фонду України.

19. Згідно з твердженнями заявника з того моменту він щомісячно подавав заяви до адміністрації Роменської виправної колонії № 56, а згодом до адміністрації Сумського слідчого ізолятора (далі – СІЗО) щодо надання допомоги в оформленні пенсії по інвалідності. Як стверджувалося, він також надсилав листи до Пенсійного фонду України, які залишилися без відповіді.

20. Наступний повторний огляд заявника медико-соціальною експертною комісією був призначений на 13 червня 2018 року у Роменській виправній колонії № 56. Однак він не відбувся у зв'язку з триманням заявника на той момент у Сумському СІЗО. Згідно з твердженнями Уряду заявник не клопотав про проведення такого огляду до початку 2019 року. Згідно з твердженнями заявника він робив це, коли мав можливість.

21. 05 травня 2018 року заявник звернувся до Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Сумській області стосовно надання допомоги у складанні документів процесуального

характеру, необхідних для оформлення пенсії по інвалідності. 29 травня 2018 року йому призначили захисника. 21 вересня 2018 року цього захисника замінили на іншого. Згідно з твердженнями заявника він не отримав жодної допомоги від цих захисників.

22. 04 січня 2019 року заявника оглянула медико-соціальна експертна комісія, яка визнала його особою з інвалідністю третьої групи по зору безстроково і подальші повторні огляди не потребувалися.

23. 16 січня 2019 року комісія направила виписку з акта до територіального управління Пенсійного фонду України.

24. 26 лютого 2019 року Головне управління Пенсійного фонду України в Сумській області повідомило начальника Роменської виправної колонії № 56 про отримання виписки з акта комісії від 04 січня 2019 року стосовно інвалідності заявника та «вирішення питання щодо пенсійного забезпечення особи, яка відбуває покарання».

25. 12 травня 2020 року заявник знову звернувся до Сумського місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги. 20 травня 2020 року директор центру відповів заявнику, що заява не могла бути прийнята у зв'язку з тим, що вона стосувалася декількох різних питань (у тому числі представництва заявника у декількох кримінальних справах, оформлення пенсії по інвалідності та переведення в іншу виправну колонію). Заявнику запропонували подати окремі звернення щодо кожного питання. Невідомо, чи він це зробив.

С. Інші відомості

26. Згідно з поданою Урядом інформацією шестеро ув'язнених Роменської виправної колонії № 56, четверо з яких відбувають покарання у виді довічного позбавлення волі, отримують пенсії різних видів.

ВІДПОВІДНІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ТА ПРАКТИКА

I. УМОВИ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ

27. Кримінально-виконавчий кодекс України (2003 року) передбачає, що засуджені до довічного позбавлення волі відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки (стаття 150). Як правило, їх розміщують у камерах по дві особи. Їм надається щоденна прогулянка тривалістю одна година.

28. Заявник подав до Суду копію звітів, підготовлених Секретаріатом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений з прав людини) за результатами моніторингових візитів до Роменської виправної колонії № 56 від 25 травня 2016 року, 18 липня 2017 року, 15 серпня 2018 року та 16 квітня 2019 року. У них зазначалося з посиланням на надану адміністрацією виправної колонії інформацію, що у секторі максимального рівня безпеки було два типи камер: 6 кв. м для двох ув'язнених і 12 кв. м для чотирьох. Уповноважений з прав людини розкритикував умови тримання у карцерах (неналежне освітлення та вентиляція, висока вологість, погано функціонуючі туалети без усамітнення, брудна постільна білизна), медичній частині (таргани в обідній зоні, неналежні санітарні умови у палатах і туалетах), гуртожитку та майстерні. Конкретні висновки щодо камер для ув'язнених до довічного позбавлення волі були відсутні. Стосовно харчування у звіті від 16 квітня 2019 року було зазначено, що хліб оброблявся в негігієнічних умовах, а посуд був застарілий.

II. ПРАВО НА ОТРИМАННЯ ПЕНСІЇ ПО ІНВАЛІДНОСТІ

А. Кримінально-виконавчий кодекс України (2003 року)

29. Статті 60-1 та 122 стосуються «загальнообов'язкового державного... пенсійного забезпечення засуджених до обмеження волі». Обидві статті містять такі однакові положення:

«2. Засуджені мають право на загальних підставах на призначення та отримання пенсії ... по інвалідності.

3. Пенсії [по інвалідності] засудженим за наявності відповідного права призначаються територіальними органами Пенсійного фонду України за місцем відбування покарання. ...

4. Виплата особам, засудженим до обмеження волі, призначених пенсій здійснюється територіальними органами Пенсійного фонду України на рахунок установи за місцем відбування покарання.

Із пенсій засуджених до обмеження волі відшкодовуються витрати на їх утримання в установах виконання покарань в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

При цьому не менш як п'ятдесят відсотків пенсії зараховується установою за місцем відбування покарання на особовий рахунок засудженого.»

30. Частина третя статті 122 додатково передбачає:

«...Пенсії [по інвалідності] засудженим за наявності відповідного права призначаються територіальними органами Пенсійного фонду України за місцем відбування покарання. Особа, яка під час відбування покарання набула право на [цю] пенсію, надає адміністрації виправного закладу клопотання про забезпечення необхідних умов для призначення ... пенсії за місцезнаходженням

РІШЕННЯ У СПРАВІ «СІЛІ ПРОТИ УКРАЇНИ»

[цієї установи], у тому числі щодо виклику представників Пенсійного фонду України з метою подання у встановленому порядку необхідних документів безпосередньо особою, яка відбуває покарання. [Це також може бути зроблено] представником особи, яка відбуває покарання, за нотаріальним дорученням.

Адміністрація виправного закладу не більш як протягом 30 днів з дня реєстрації клопотання забезпечує [відповідну зустріч] та всебічно сприяє належному оформленню і поданню ним відповідних документів або забезпечує умови для оформлення і подання необхідних документів через [представника особи], яка відбуває покарання.»

В. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (2003 року)

31. Як передбачено частиною першою статті 30, особи з інвалідністю за наявності страхового стажу, передбаченого статтею 32, мають право на пенсію по інвалідності.

32. Стаття 31 передбачає, що залежно від ступеня втрати працездатності визначено три групи інвалідності.

33. Статтею 32 визначено страховий стаж, необхідний для призначення пенсії по інвалідності. Зокрема, у ній зазначається, що особи з інвалідністю третьої групи мають право на пенсію по інвалідності за наявності такого страхового стажу на час настання інвалідності або на момент подання заяви про призначення пенсії по інвалідності:

- від 46 років до 48 років включно – одинадцять років;
- від 49 років до 51 року включно – дванадцять років;
- від 52 років до 55 років включно – тринадцять років; і
- від 56 років до 59 років включно – чотирнадцять років.

34. Як зазначено у наступній частині статті 32, особи, яким встановлено інвалідність після досягнення пенсійного віку, передбаченого статтею 26 (60 років), мають право на пенсію по інвалідності за наявності страхового стажу, зазначеного в абзаці першому частини першої статті 26 (не менше п'ятнадцяти років).

С. Постанова Правління Пенсійного фонду України від 25 листопада 2005 року № 22-1 (з подальшими змінами)

35. Відповідні положення цієї Постанови, якою визначається порядок подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсії відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», передбачають:

I. Звернення за призначенням пенсії...

«1.4. Заява про призначення пенсії засудженим до позбавлення волі подається через представника, який діє на підставі виданої йому довіреності, посвідченої

РІШЕННЯ У СПРАВІ «СІЛІ ПРОТИ УКРАЇНИ»

нотаріально, до органу, що призначає пенсію, за місцезнаходженням виправного закладу.

За бажанням зазначених осіб відповідні документи для призначення пенсії можуть подаватися ними безпосередньо відповідно до статей 60-1 та 122¹ Кримінально-виконавчого кодексу України.»

II. Документи, необхідні для призначення [пенсії]

«2.1. До заяви про призначення пенсії за віком додаються такі документи:

(1) документ про присвоєння реєстраційного номера облікової картки платника податків ... або свідоцтво про загальнообов'язкове державне соціальне страхування;

(2) документи про стаж ...;

(3) документи підтвердження [розміру заробітної плати];

(4) документи про місце проживання (реєстрації) особи.

2.2. До заяви про призначення пенсії по інвалідності додаються документи, перелічені в підпунктах 1-4 пункту 2.1 цього розділу.

Орган, що призначає пенсію, додає до заяви одержану ним від МСЕК виписку з акта огляду [заявника] МСЕК.»

36. Зразок заяви, що подається особами, які звертаються за призначенням пенсії, наведений у Додатку 1 вказаного документа.

ПРАВО

I. МЕЖІ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ

37. У своїх доводах від 12 листопада 2020 року у відповідь на зауваження Уряду заявник вперше поскаржився на умови тримання під вартою у Стрижавській виправній колонії № 81 та Сумському СІЗО.

38. Суд зазначає, що ці нові, подані із запізненням скарги не є уточненням або роз'ясненням первинних скарг заявника, щодо яких сторони надали коментарі. Отже, Суд вважає, що наразі недоцільно розглядати ці питання в контексті цієї справи (див. рішення у справі «Корнейкова та Корнейков проти України» (*Korneykova and Korneykov v. Ukraine*), заява № 56660/12, пункти 95 і 96, від 24 березня 2016 року та для порівняння рішення у справі «Радомілья та інші проти Хорватії» [ВП] (*Radomilja and Others v. Croatia*) [GC], заяви № 37685/10 та № 22768/12, пункти 122 і 129, від 20 березня 2018 року).

¹ Виправлено 19 серпня 2021 року: текст був «та 121».

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 3 КОНВЕНЦІЇ

39. Заявник скаржився на тримання його під вартою в Роменській виправній колонії № 56 у жахливих умовах, зокрема у зв'язку з переповненістю. Він посилався на статтю 3 Конвенції, яка передбачає:

«Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню.»

A. Прийнятність

40. Уряд не надав заперечень щодо прийнятності. Суд зазначає, що ця скарга не є ні явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції, ні непринятною з будь-яких інших підстав. Отже, вона має бути визнана прийнятною.

B. Суть

41. Сторони послалися на надані ними описи умов тримання заявника під вартою у Роменській виправній колонії № 56 (див. пункти 6 – 12).

42. Суд посилається на загальні принципи застосування статті 3 Конвенції до умов тримання під вартою, які були узагальнені в рішенні у справі «Муршич проти Хорватії» [ВП] (*Muršić v. Croatia*) [GC], заява № 7334/13, пункт 96 – 141, від 20 жовтня 2016 року). Як наголосив Суд у згаданому рішенні, під час встановлення того, чи є умови тримання такими, «що принижують гідність» у розумінні статті 3 Конвенції, серйозний брак простору у в'язничних камерах вважається дуже впливовим чинником та може становити порушення як сам собою, так і в сукупності з іншими недоліками.

43. Інші елементи, що мають значення для встановлення відповідності умов тримання під вартою статті 3 Конвенції, включають доступ до прогулянок, природного освітлення або повітря, наявність систем вентиляції, належну роботу систем опалення, можливість приватного користування туалетом, а також дотримання базових санітарно-гігієнічних вимог (див. рішення у справі «Сторі та інші проти Мальти» (*Story and Others v. Malta*), заява № 56854/13 та 2 інші заяви, пункти 106 і 112, від 29 жовтня 2015 року та згадане рішення у справі «Муршич проти Хорватії» (*Muršić v. Croatia*), пункт 140).

44. Повертаючись до обставин цієї справи, Суд зазначає, що хоча заявник скаржився на тримання його під вартою в умовах переповненості і навів детальну інформацію про номери камер, в яких він тримався, та імена своїх співкамерників (див. пункт 6), він не вказав найважливішу деталь – скільки квадратних метрів житлової площі було у розпорядженні кожного ув'язненого.

45. Уряд також не надав інформацію для роз'яснення цього питання. Посилання Уряду на те, що заявник тримався у камері площею 8,2 кв. м, розрахованій на двох ув'язнених, малоінформативне, оскільки він не вказав строк, протягом якого заявник тримався у цій камері, і не надав інформацію, чи відповідала фактична наповненість камери передбаченій.

46. Суд бере до уваги інформацію зі звітів Уповноваженого з прав людини, опублікованих за результатами моніторингових візитів до Роменської виправної колонії № 56: у камерах площею 6 кв. м проживало двоє ув'язнених, тоді як у камерах площею 12 кв. м – четверо (див. пункт 28). Оскільки сторони не оскаржували достовірність цієї інформації та не надали альтернативні відомості, Суд виходитиме з припущення, що такою була ситуація заявника у цій справі. Іншими словами, вбачається, що під час тримання його під вартою у Роменській виправній колонії № 56 він мав у своєму розпорядженні лише 3 кв. м.

47. Суд уже встановлював, що коли площа в'язничної камери становить від 3 до 4 кв. м особистого простору на кожного ув'язненого, вирішальним фактором при оцінці Судом належності умов тримання залишається фактор простору. У таких випадках порушення статті 3 Конвенції буде встановлено, якщо фактор простору поєднаний з іншими неналежними побутовими умовами тримання під вартою (див. згадане рішення у справі «Муршич проти Хорватії» (*Muršić v. Croatia*), пункт 139).

48. Суд зауважує, що у цій справі заявник надав детальний опис умов тримання його під вартою і багато його скарг підтверджуються вагомими доказами. Це стосується, зокрема, скарг на відсутність можливості приватного користування туалетом, наявність неприємних запахів і неналежні санітарно-гігієнічні умови (див. пункти 6 – 10 і 28). Щодо доводів Уряду, то вони були викладені у загальних формулюваннях і в них не були розглянуті основні аргументи заявника (див. пункти 11 і 12).

49. Суд також бере до уваги, що, відбуваючи покарання у секторі максимального рівня безпеки, більшу частину часу заявник був замкнений у своїй камері (див. пункт 27).

50. З огляду на, по-перше, достовірність тверджень заявника про дуже обмежений простір, доступний йому в багатомісній камері, неналежні санітарні умови та відсутність приватності, а також неналежну вентиляцію, опалення та освітлення, жодне з яких не було спростовано Урядом, і, по-друге, на серйозні обмеження режиму ув'язнення заявника, відповідно до якого поза камерою можна було перебувати дуже обмежений час (див. пункти 6 – 10 і 27), Суд доходить висновку, що побутові умови тримання заявника під вартою у Роменській виправній колонії № 56 були такими, що принижують

гідність, і це є порушенням статті 3 Конвенції (див. для порівняння рішення у справі «Олександр Володимирович Смірнов проти України» (*Aleksandr Vladimirovich Smirnov v. Ukraine*), заява № 69250/11, пункти 60 і 61, від 13 березня 2014 року та «Гук проти України» [Комітет] (*Guk v. Ukraine*) [Committee], заява № 16995/05, пункти 83 – 86, від 08 грудня 2016 року).

51. Отже, було порушено це положення.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 1 ПЕРШОГО ПРОТОКОЛУ ДО КОНВЕНЦІЇ

52. Заявник скаржився на порушення його прав за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції у зв'язку з неможливістю отримувати пенсію по інвалідності. Положення, на яке він посилається, передбачає:

«Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів.»

53. Заявник доводив, що згідно з нормами національного законодавства він мав право на пенсію по інвалідності, у реалізації якого на практиці йому відмовляли протягом багатьох років. Він наголосив, що, перебуваючи під вартою, він був особливо вразливим і повністю залежав від органів державної влади. Хоча адміністрація виправної колонії була юридично зобов'язана всіляко допомагати йому в оформленні документів, аби спростити процес отримання ним пенсії по інвалідності, вона, як стверджувалося, проігнорувала його звернення щодо цього.

54. Уряд заперечив проти доводів заявника. Він стверджував, що щойно у 2016 році заявник висловив бажання пройти огляд комісії, компетентної видавати довідки про встановлення групи інвалідності, такий огляд був проведений.

55. Уряд наполягав, що заявник не звертався до адміністрації виправної колонії стосовно організації його зустрічі з представником Пенсійного фонду України, а також не просив вжити інші заходи. Уряд звернув увагу Суду на той факт, що деякі ув'язнені Роменської виправної колонії № 56 отримували пенсії без жодних проблем (див. пункт 26).

56. Загалом Уряд стверджував, що заявник не дотримався загального простого порядку звернення за призначенням пенсії і підстави обвинувачувати у цьому органи державної влади відсутні.

57. Заявник заперечив проти останнього аргументу як «абсурдного» і стверджував, що доклав усіх можливих зусиль для визнання його права на пенсію по інвалідності.

58. Суд зазначає, що стаття 1 Першого протоколу до Конвенції не встановлює обмежень свободи Договірних держав вирішувати, мати чи ні будь-яку форму системи соціального забезпечення та обирати вид або розмір соціальних виплат за такою системою. Проте якщо Договірна держава має чинне законодавство, яке передбачає виплату в якості права на отримання соціальної допомоги – незалежно від того, обумовлено це попередньою сплатою внесків чи ні, – таке законодавство має вважатися таким, що передбачає майнове право, яке підпадає під дію статті 1 Першого протоколу до Конвенції щодо осіб, які відповідають її вимогам (див. рішення у справі «Белане Надь проти Угорщини» [ВП] (*Bélané Nagy v. Hungary*) [GC], заява № 53080/13, пункт 82, від 13 грудня 2016 року з подальшими посиланнями).

59. Суд також постановив, що якщо особа не відповідає правовим умовам, встановленим національним законодавством щодо надання будь-якої конкретної форми допомоги або пенсії, втручання у права за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції не буде (див., наприклад, ухвалу щодо неприйнятності у справі «Річардсон проти Сполученого Королівства» (*Richardson v. the United Kingdom*), заява № 26252/08, пункт 17, від 10 квітня 2012 року та наведені в ній посилання на практику).

60. Повертаючись до цієї справи, Суд зазначає, що система пенсій по інвалідності України, яка поширюється на ув'язнених аналогічно, як і на населення у цілому, діє на підставі двох сукупних критеріїв для отримання пенсії: по-перше, «стану здоров'я», згідно з яким допомога виплачується лише тим, хто був офіційно визнаний особою з інвалідністю, і, по-друге, «страхового стажу», який передбачає, що особа мала відпрацювати певну мінімальну кількість років (див. пункти 29 – 34).

61. Слід зазначити, що доводи заявника обмежуються його відповідністю першому наведеному критерію і він не стверджував, що відповідав другому. До того ж заявник навіть узагальнено не вказав про наявність трудової діяльності, яка могла б бути зарахована як страховий стаж. Не виключено, що він просто не знав про цю вимогу законодавства. З огляду на твердження заявника про відсутність допомоги від адміністрації виправної колонії та його невдалі спроби отримати її від Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги (див., зокрема, пункти 21 і 25) Суд не може дорікнути заявнику, що він не прокоментував це питання на ранніх

стадіях провадження у Суді, коли йому не надавалася правова допомога. Проте навіть після повідомлення Уряду про справу, коли заявника почали представляти два обрані ним захисники (див. пункт 2), це питання, хоча і було суттєвим елементом предмета скарги заявника, не було прокоментовано.

62. Суд також бере до уваги відсутність коментарів заявника щодо довідки адміністрації Роменської виправної колонії № 56, згідно з якою 28 листопада 2012 року йому був роз'яснений порядок оформлення пенсії по інвалідності за статтею 122 Кримінально-виконавчого кодексу України (див. пункт 16). Заявник не стверджував, що таке роз'яснення не надавалося, і не скаржився на його недостатність або неналежність.

63. Врахувавши усі наведені міркування, Суд доходить висновку про відсутність доказів, які б свідчили про наявність у заявника майнового права згідно із законодавством України для застосування статті 1 Першого протоколу до Конвенції. У будь-якому випадку, навіть вважаючи її застосовною, заявник не обґрунтував свої твердження про ненадання йому допомоги у зв'язку з процедурою оформлення пенсії.

64. Тому ця скарга має бути відхилена як явно необґрунтована на підставі підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції.

IV. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

65. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію.»

A. Шкода

66. Заявник вимагав 1 100 000 євро в якості відшкодування моральної шкоди.

67. Уряд заперечив проти цієї вимоги як необґрунтованої і надмірної.

68. Суд не сумнівається, що заявник зазнав страждань та розчарування у зв'язку з умовами тримання його під вартою, які становили порушення статті 3 Конвенції. Здійснюючи оцінку на засадах справедливості, Суд присуджує заявнику 10 000 євро в якості відшкодування моральної шкоди та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися на цю суму.

В. Судові та інші витрати

69. Заявник також вимагав 3 450 євро в якості компенсації судових та інших витрат, понесених під час провадження у Суді, які мали бути сплачені безпосередньо на банківський рахунок пана Тарахкала. На підтвердження своєї вимоги він подав договір про надання правової допомоги, укладений між ним і паном Тарахкалом 11 травня 2020 року, в якому зазначалася погодинна ставка у розмірі 150 євро. Згідно з договором виплата мала бути здійснена після закінчення провадження у м. Страсбург і в межах суми, присудженої Судом в якості компенсації судових та інших витрат. Заявник також подав акт виконаних робіт від 12 листопада 2020 року за вказаним договором. У ньому зазначено, що пан Тарахкало працював над справою двадцять три години (3 450 євро).

70. Уряд вважав надмірною суму, яка вимагалася.

71. Відповідно до практики Суду заявник має право на компенсацію судових та інших витрат, лише якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їхній розмір – обґрунтованим. У цій справі з огляду на наявні у нього документи та зазначені критерії, а також факт надання правової допомоги (див. пункт 2) Суд вважає за розумне присудити заявнику 1 450 євро в якості компенсації витрат, понесених під час провадження у Суді, та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися заявнику. Ця сума має бути сплачена на банківський рахунок пана Тарахкала, як зазначив заявник (див., наприклад, рішення у справі «Белоусов проти України» (*Belousov v. Ukraine*), заява № 4494/07, пункти 116 і 117, від 07 листопада 2013 року).

С. Пеня

72. Суд вважає за належне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД

1. *Оголошує* прийнятною більшістю голосів скаргу на умови тримання заявника під вартою у Роменській виправній колонії № 56, а решту скарг у заяві – неприйнятними;
2. *Постановляє* одноголосно, що було порушено статтю 3 Конвенції;
3. *Постановляє* одноголосно, що:

РІШЕННЯ У СПРАВІ «СІЛІ ПРОТИ УКРАЇНИ»

- (а) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити заявнику такі суми та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися заявнику; ці суми мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу:
- (і) 10 000 (десять тисяч) євро в якості відшкодування моральної шкоди;
 - (іі) 1 450 (одна тисяча чотириста п'ятдесят) євро в якості компенсації витрат на правову допомогу, понесених під час провадження у Суді (ця сума має бути сплачена на банківський рахунок представника заявника, пана Тарахкала);
- (b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;
4. *Відхиляє* п'ятьма голосами проти двох решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 08 липня 2021 року відповідно до пунктів 2 і 3 Правила 77 Регламенту Суду.

Віктор Соловейчик
(*Victor Soloveyitchik*)
Секретар

Сіюфра О'Лірі
(*Siofra O'Leary*)
Голова

Відповідно до пункту 2 статті 45 Конвенції та пункту 2 Правила 74 Регламенту Суду до цього рішення додається спільна окрема думка суддів Юдківської та Гусейнова.

С.О.Л.
В.С.

СПІЛЬНА ОКРЕМА ДУМКА СУДДІВ ЮДКІВСЬКОЇ ТА ГУСЕЙНОВА, ЯКА ЧАСТКОВО НЕ СПІВПАДАЄ З ПОЗИЦІЄЮ БІЛЬШОСТІ

1. У цій справі порушено важливе питання щодо обсягу позитивних зобов'язань держави стосовно ув'язнених у соціально-економічній сфері. На відміну від більшості, ми вважаємо, що у цій справі органи державної влади України порушили не лише статтю 3 Конвенції, а й статтю 1 Першого протоколу до Конвенції.

2. Скарга заявника за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції стосувалася його безуспішних спроб отримати пенсію по інвалідності під час відбування покарання у виді довічного позбавлення волі. На думку більшості, заявник «не обґрунтував свої твердження про ненадання допомоги йому у зв'язку з процедурою оформлення пенсії», якої слід дотримуватися з цією метою (пункт 63), і на цій підставі скарга була визнана явно необґрунтованою. З усією повагою ми не погоджуємося.

3. Насамперед згідно з усталеною практикою Суду стаття 1 Першого протоколу до Конвенції передбачає як негативні, так і позитивні зобов'язання для держав-учасниць. Позитивні зобов'язання, що випливають із цього положення, можуть передбачати вжиття державою-учасницею заходів, необхідних для захисту права власності (див., серед інших джерел, рішення у справі «Алішич та інші проти Боснії і Герцеговини, Хорватії, Сербії, Словенії та колишньої Югославської Республіки Македонія» [ВП] (*Ališić and Others v. Bosnia and Herzegovina, Croatia, Serbia, Slovenia and the former Yugoslav Republic of Macedonia*) [GC], заява № 60642/08, пункт 100, ЄСПЛ 2014). Особливо це актуально, коли існує прямий зв'язок між заходами, вжиття яких заявник може законно очікувати від органів державної влади, та його ефективним користуванням своїм майном (див. рішення у справі «Онер'їлдиз проти Туреччини» [ВП] (*Öneryıldız v. Turkey*) [GC], заява № 48939/99, пункт 134, ЄСПЛ 2004-XII).

4. Оцінюючи дотримання статті 1 Першого протоколу до Конвенції, Суд має загалом розглянути різні відповідні інтереси, враховуючи, що Конвенція покликана захищати права, які є «практичними та ефективними». Абстрагуючись від зовнішніх ознак, він повинен дослідити реалії оскаржуваної ситуації. Така оцінка може стосуватися поведінки сторін, у тому числі вжитих державою заходів та їхньої реалізації. У цьому контексті слід наголосити, що невизначеність – законодавча, адміністративна або така, що виникає із застосовної органами державної влади практики, – є фактором, який слід враховувати під час оцінки поведінки держави (див. рішення у справі «Ромева проти Північної Македонії» (*Romeva v. North Macedonia*), заява № 32141/10, пункт 72, від 12 грудня 2019 року).

5. У цій справі заявнику, який стверджував, що мав право на пенсію по інвалідності, така пенсія ніколи не призначалася. При цьому його звернення щодо цього не відхилялося. Особливість ситуації заявника полягає у тому, що він, вочевидь, навіть не подавав офіційної заяви про призначення йому пенсії по інвалідності. Хоча за звичайних обставин така ситуація розглядалася б не на користь заявника, оскільки свідчила б про відсутність старанності з його боку, у цій справі це становить підставу для його скарги до Суду. Так, заявник звинуватив органи державної влади у ненаданні допомоги в отриманні ним доступу до відповідних послуг та інформації з метою дотримання всіх необхідних вимог для оформлення його права на пенсію по інвалідності.

6. Слід зазначити, що Уряд не ставив під сумнів право заявника на пенсію по інвалідності як таке, або принаймні не оскаржував наявність у нього підстав її вимагати. Однак, незалежно від того, чи міг заявник законно очікувати на отримання такої пенсії, згідно з відповідним законом він мав право подати заяву на призначення пенсії та розгляд його заяви, і, крім того, згідно з частиною третьою статті 122 Кримінально-виконавчого кодексу України очікувати, що адміністрація виправної колонії «всебічно сприятиме належному оформленню і поданню ним відповідних документів». Іншими словами, держава, діючи у межах своєї свободи розсуду під час визначення кроків, необхідних для забезпечення дотримання Конвенції, поклала зазначене позитивне зобов'язання на адміністрацію виправної колонії задля гарантування ефективного здійснення ув'язненими їхніх майнових прав, пов'язаних з отриманням пенсії по інвалідності. Стверджуване невиконання адміністрацією виправної колонії цього зобов'язання у справі заявника, як зазначалося раніше, становило суть його скарг до Суду.

7. З матеріалів справи вбачається, що зазначене позитивне зобов'язання виконано не було. Ми підкреслюємо, що з огляду на вразливість заявника перед органами державної влади, які здійснювали повний контроль над ним протягом усього часу тримання його під вартою (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Ю.Ф. проти Туреччини» (*Y.F. v. Turkey*), заява № 24209/94, пункт 34, ЄСПЛ 2003-IX), заявник не міг реалізувати свої права за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції без їхньої допомоги.

8. Сторони не дійшли згоди, чи звертався заявник до адміністрації виправної колонії за якоюсь конкретно допомогою, окрім організації огляду медико-соціальною експертною комісією (органом, компетентним видавати довідки про інвалідність). Стосовно цього останнього згаданого пункту сторони також не згодні щодо дати подання першого такого звернення.

9. У зв'язку з цим слід зазначити, що, як підтверджується матеріалами справи, заявник поцікавився порядком, якого слід дотримуватися для призначення пенсії по інвалідності щонайпізніше у листопаді 2012 року. Хоча в матеріалах справи згадувалося про надання йому певних роз'яснень, проте якими були форма або зміст цих роз'яснень незрозуміло. Зокрема, невідомо, чи було заявнику повідомлено про встановлений законом зразок заяви, яка мала бути написана у його випадку, а також чи міг він ставити запитання та отримувати вичерпні відповіді у зв'язку з цим. Іншими словами, виявлення заявником інтересу в призначенні йому пенсії по інвалідності не призвело до вжиття подальших дій органами державної влади, окрім надання «роз'яснень», належність яких не встановлена.

10. Крім того, ми повинні врахувати беззаперечний факт, що вперше медико-соціальна експертна комісія оглянула заявника 13 червня 2016 року з метою вирішення питання, чи вважати його стан інвалідністю, і, якщо так, якої тяжкості. Для органів державної влади мало бути очевидним, що заявник звернувся з проханням про проведення такого огляду з метою зрештою отримання пенсії по інвалідності. Це також підтверджується тим, що виписка з акта комісії була направлена до територіального управління Пенсійного фонду України. Однак адміністрація виправної колонії не вжила заходів для допомоги заявнику в дотриманні порядку та поданні до цього органу всіх необхідних документів.

11. Інший безперечний факт, який має значення, полягає у тому, що заявник неодноразово звертався за допомогою до центру правової допомоги стосовно отримання пенсії по інвалідності і за його зверненнями або не було вжито жодних заходів, або вони були відхилені з формальних підстав (див. пункти 21 та 25 рішення).

12. Ми вважаємо наведені міркування достатніми для висновку, що органи державної влади не виконали свої позитивні зобов'язання, передбачені національним законодавством стосовно допомоги заявнику у його зусиллях, пов'язаних із заявленим правом на пенсію по інвалідності. Це так само негативно вплинуло на можливість заявника подати заяву про призначення пенсії та домогтися її належного розгляду. Тому ми вважаємо, що ця скарга була прийнятною, а також що було порушено статтю 1 Першого протоколу до Конвенції.